

Szerényi Béla
Népzene és identitás

Művészettel nevelés, művészetorientált oktatás, művészeti oktatás: összefüggő rendszerek, melyek kiemelt célja kell legyen az erős identitással rendelkező, egészséges társadalom kialakítása.

Össztársadalmi szempontból legfontosabb kulcsszó a *nevelés*, mégpedig életkortól, társadalmi státusztól függetlenül. Ezt a célt kell támogatni az oktatás különböző szintjei és formái.

A magyar társadalom nemzettudatának, identitásának gyengesége magyarázható történelmi folyamatokkal, de felmentést nem ad a témával kapcsolatos közös gondolkodás, megoldáskeresés alól, hiszen nehéz időszakokban is születtek a társadalom belső szükségletéből, élni akarásából, az értelmiségi réteg tudatosan felvállalt tevékeny szerepéből jó megoldások. Gondoljunk a reformkor időszakára, a kiegyezés utáni időkre, vagy a két háború közti folyamatokra. Minden ilyen időszak mögött tudatos társadalomépítés, nemzeti alapú közösségformálás és nem utolsósorban gazdasági érdek húzódott meg. Eredménye pedig – az identitás erősödése mellett – gazdasági felemelkedés lett.

Melyek ma a legfontosabb társadalmi problémák?

Megítélésem szerint – és ez nem csak a magyar társadalomra, hanem általában a modern társadalmak működésére igaz –, a *közösségi lét hiánya*. Versenyképes társadalmakban megfigyelhető, hogy az *együttműködésre* helyezik a hangsúlyt. Ez elsősorban a munkaszervezésben valósul meg, ugyanakkor a modern társadalmakban a család, a természetes emberi közösségek háttérbe szorulnak, az egyén magányossá, kiszolgáltatottá válik. Pedig a tanulás, szocializálódás legfontosabb színtere minden ember számára a szűkebb környezete, különböző életkorú és más-más tapasztalatokkal rendelkező csoportok, főleg a család kéne legyen.

Jelen pillanatban azonban az oktatás minden színterén az egyénre és nem a közösségre, legkevésbé a családra koncentrálunk. *A társadalom a végtelenségig szegregálódott*: generációk nőttek úgy fel, hogy gyakorlatilag három éves koruktól csak a saját kortársaikkal találkoznak! Azonos életkorú csoportok gondolkodási sémái, kihívásokra adott válaszai szükségszerűen hasonlóak. Nem látnak és nem tudnak másolni, átvenni különböző mintákat, megoldásokat. Szocializációs eszközkészletük tehát csekély, együttműködési sémáik hiányosak. Hogyan várjuk el tehát, hogy magasabbrendű összefüggéseket meglássanak, saját egyéni érdekeiken felül hosszabb távú folyamatokat érzékeljenek, célokat fogalmazzanak meg?

Kétség kívül ezeken a problémákon leghatékonyabban a művészettel nevelés célja segíthet, mégpedig elsősorban az anyanyelvű kultúra elemeinek másolásával, mintakövetésével, majd ebből kibontakozva a különböző művészetek kifejezési eszköztárának befogadásával, használatával.

Mi is az anyanyelvű kultúra?

Születésünk pillanatától (sőt, Kodály megfogalmazása szerint születés előtt kilenc hónappal) a szervezetünkre ható különféle ingerek formálják agyműködésünket. Idegpályáink egészséges fejlődését az ingergazdag környezet és meghatározó módon az anyanyelvi környezet befolyásolja. Az anyanyelv azonban nem csak kommunikációs eszköz, hanem az összes ingerülettel együtt ható bonyolult jelenség. Ezért mindazok a mechanikus, akusztikus és vizuális ingerek ide tartoznak, amelyek nélkül testi-lelki fejlődésünk hiányt szenved. A nyelvvel való szoros egységben vannak zenei anyanyelvi jelenségek, mozgásformák, vizuális ősjelek és mindezek összetett szimbólumrendszerként rögzülnek agyunkban. Az anyanyelv fogalma tehát széles tartalommal bír: beszélt nyelvünk, zenei anyanyelvünk, mozgásos anyanyelvünk (néptánc), társas kapcsolataink anyanyelve (népi játékok), jelképrendszerünk és világképünk anyanyelve (népmesék), mindennapi munkánk anyanyelve (kézművesség) és szakrális anyanyelvünk (ünnepek).

Anyanyelvű kultúránk bármelyik részegységének hiánya testi és lelki fejlődésünket gátolja. Mindez azonban pótolható és ez ma a közoktatás egyik fő kérdése.

Az anyanyelv nem tananyag! Elsajátítása nyelvünkhöz hasonlóan másolás, mintakövetés útján történik, amely közösségben valósul meg.

Mi lehet a Magyar Művészeti Akadémia célja a művészettel nevelés kérdésében?

Első sorban az, hogy hosszú távú stratégiára tegyen javaslatot a döntéshozók felé, illetve művészeti szakpolitikai kérdésekben ezen alapvetéseket hangsúlyozza. Emellett Akadémiánk kimagasló szellemi és művészeti produktumait a társadalom legszélesebb rétegei felé közvetíteni kell. Felmerül azonban a kérdés: ismerjük-e a mai gyermekek kommunikációs eszköztárát és tudjuk-e azokat használni? Minden kornak megvannak az együttműködéshez szükséges kommunikációs csatornáit és eszközeit. Akkor vagyunk hatékonyak, ha a következő generációk nevelése érdekében megtanuljuk az ő kommunikációs csatornáikat használni. Ezeket a csatornákat az MMA minden produktumában érdemes és szükséges felhasználni.

A művészettel nevelés módszerei szorosan összetartoznak a művészeti oktatás kérdésével, különösen a pedagógusképzéssel. A pedagógusképzésben sokkal nagyobb hangsúlyt kell kapjon a közösségépítés és a tudásátadás „élménypedagógiája” az anyanyelvű kultúra és a művészettel nevelés módszereivel. E módszerek kifejezetten hatékonyak, mérési eredményekkel alátámaszthatók. Ilyen példaértékű intézmények működését érdemes mindannyiunknak megismerni, tapasztalataikat átvenni. Példaként említhetjük a gödi Búzaszem Iskolát, ahol az anyanyelvű kultúra alapján közel 30% arányú művészeti oktatás van az általános tanmenetbe beépítve.

Művészettel nevelésünk alapeszköze – meggyőződésem szerint tehát – az anyanyelvű kultúra, ennek érdekében az MMA támogatására javaslom egy népművészeti egyetem létrehozását, amely a tanárképzésben új, nemzeti alapú és identitásképző szemléletet hozhat.

Budapest, 2021.01.19.